

POSUDEK VEDOUCÍHO DIPLOMOVÉ PRÁCE

Jméno diplomanta:	Martin Geržičák
Téma práce:	Nenávistné slovní projevy a legitimita jejich trestněprávního postihu
Rozsah práce	245 917 znaků vč. mezer
Datum odevzdání práce:	11. 6. 2021
Vedoucí diplomové práce:	JUDr. Simona Heranová, Ph.D.
Oponent diplomové práce:	JUDr. Jiří Mulák, Ph.D.

1. Aktuálnost (novost) tématu

Diplomant si za téma zvolil problematiku, která je v současné době velmi aktuální. Jde zejména o střet z hlediska trestního práva opakovaně kritizovaného přepínání trestní represe, která souvisí i s příklonem k formálnímu pojetí trestného činu (byť touto rovinou se diplomant příliš nezabývá), přičemž kritika obecně zaznívá právě především ve vztahu k verbálním trestným činům (a to i tradičnímu trestnému činu pomluvy – viz např. článek Jiřího Jelínka K desátému výročí přijetí trestního zákoníku – máme, co jsme chtěli? V publikaci Jelínek, J. a kol. Deset let od přijetí českého trestního zákoníku. Praha: Leges, 2019), a moderní problematiky tzv. Hate Speech (trestným činům s tímto spojeným se podrobněji ve svých publikacích věnoval např. J. Herczeg, které ve své práci diplomant využil), jako společenského fenoménu, který vedl v nedávné době i vládu České republiky k definování termínu „předsudečná nenávist. Diplomant vhodně tato aktuální témata spojil do rozsáhlého vědeckého pojednání o tom, nakolik lze tento nežádoucí celospolečenský projev regulovat prostředky trestního práva, které jsou ustáleně považovány za *ultima ratio*, tedy nejkrajnější prostředek, a nakolik je jejich trestněprávní postih ospravedlnitelný z hlediska konfliktu se zásahem do ústavně zaručeného práva na svobodu projevu.

2. Náročnost tématu na teoretické znalosti, vstupní údaje a jejich zpracování a použité metody

Náročnost tématu přirozeně ve velké míře závisí na zvoleném způsobu zpracování. Autor k němu přistoupil ze široka, což odpovídá vymezenému názvu práce. Do kompaktního textu tak zkombinoval zejména poznatky sociologické, ústavněprávní i trestněprávní, s mezinárodněprávním přesahem.

Čerpal přitom z rozsáhlého a reprezentativního okruhu pramenů zahrnujících monografie, učebnice, komentářovou literaturu, odborné články i judikaturu a další, přičemž využil také řady cizojazyčných pramenů. V pasáži zaobírající se pozitivní trestněprávní úpravou by však bylo možné využít s ohledem na zvolené téma i více specifitěji zaměřených pramenů, typicky odborných článků, než především vedle prací J. Herczega citovaných komentářů a učebnic, případně by i tyto užité zdroje bylo možné využít komplexněji.

Z užitých metod je zastoupena především deskripce, analýza a syntéza, přičemž nechybí ani komparace.

3. Formální a systematické členění práce

Formální členění práce je přehledné a odpovídá doporučené šabloně.

Zvolení vhodné systematiky je součástí úkolu diplomanta a v tomto směru mu skýtá poměrně široké pole pro volbu zpracování tématu, které si diplomant zvolil individuálně a originálně a přistoupil k němu z hlediska více vědních oborů. To výrazně zvyšuje náročnost na plynulou a logickou stavbu práce tak, aby text přirozeně navazoval a rozvíjel se, což se diplomantovi podařilo zcela splnit.

Diplomant přechází od sociologicky zaměřeného úvodu, v němž vymezuje zásadní termíny, jako jsou nenávistné projevy a předsudečná nenávist, které zasazuje do historického i globálního kontextu, k popisu jejich mezinárodněprávního zakotvení (v kapitole první), následně k historickému vývoji jejich sankcionování obecně, přičemž komparuje vývoj v USA a v ČR (v kapitole druhé). Posléze rozebírá konkrétní, vybrané skutkové podstaty v českém trestním zákoníku, jejichž volbu žádoucím způsobem odůvodnil na základě jím definovaných kritérií. Na tyto části pak přirozeně navazuje v kapitole čtvrté, v níž je podrobuje vlastnímu kritickému hodnocení, nakolik podle jeho názoru na základě předchozích zjištění a rozborů ob stojí řešené skutkové podstaty v uzavřeném katalogu trestných činů, a to z hlediska testu proporcionality pro konflikt s právem na svobodu projevu a z hlediska požadavku *ultima ratio* a zásady subsidiarity trestní represe.

Práci zakončuje závěrem, který je jakýmsi shrnutím, vyústěním napříč práce uváděných zjištění, a především odůvodněných hodnotících závěrů diplomanta, které jsou podrobněji rozvedeny především v kapitole čtvrté.

4. Vyjádření k práci

Předložená diplomová práce je uvedena výzkumnými otázkami, které vychází ze subjektivních pocitů diplomanta o nepřiměřenosti trestněprávní regulace nenávistných slovních projevů. To v úvodu diplomant výslovně uvádí, a lze to označit za vyjádřenou hypotézu. Vystavil se tím riziku, aby namísto vědecké práce, která zkoumá, zda taková hypotéza ob stojí, nešlo o její jednostrannou a nevyváženou „obhajobu“.

Předložená práce však již z podstaty vymezení svého tématu předpokládá nevyhnutelný prvek subjektivního hodnotícího hlediska, což vyplývá již z termínu legitimacy, kterému se v práci také, ve vztahu k pojmu legality a historickým zkušenostem s úskalími splývání těchto termínů, diplomant věnuje. V textu jsou zřetelně odlišeny zjištěné údaje, jsou předkládány poznatky podporující i vyvracející diplomantovu hypotézu a jeho vlastní hodnotící závěry jsou jasně odlišeny. V závěru také z kategorického vyznění hypotézy o obecné nepřiměřenosti postihů na základě provedené analýzy do určité míry ustupuje, své dílčí, zpravidla konkrétně formulované návrhy na zmírnění trestněprávní represe, a to zejména ve vztahu k trestnému činu hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob podle § 355 tr. zákoníku, podrobně odůvodňuje, přičemž zcela neopomíná zmínit ani problematiku mezinárodních závazků, jejichž plnění zakotvení této skutkové podstaty představuje.

V mnoha směrech, což diplomant v textu nijak nezastírá, je jeho práce reakcí na aktuální trend, ze kterého v práci predikuje další rozšiřování trestní represe v této oblasti, ten (bez bližšího vymezení) s odkazem na Agnieszkę Kolakowską pojmenovává jako „*sílicí politicky korektní mentalitu*“ (viz str. 79), a předvídané důsledky, a to i při stávající právní úpravě, považuje za nežádoucí. Zřejmě i v návaznosti na tuto obavu mimo jiné dovozuje nevhodnost přílišného prostoru pro subjektivní hledisko při posuzování intenzity urážek v aplikační praxi, v jiné souvislosti pak zase kritizuje, že až aplikační praxe musela nastavit další limitující kritéria (např. „způsobilstvo výhrůžky vyvolat reálnou obavu“, resp. tzv. materiální aspekt výhrůžky ve

vztahu k trestnému činu podle § 352 odst. 2 tr. zákoníku) a vyžaduje více jasných zakotvení omezení trestní odpovědnosti za jednání, která mohou hypoteticky formálně spadat pod skutkové podstaty řešených trestných činů. Práce má v mnoha směrech tak zaměření spíše do trestněprávní politiky, čemuž ale odpovídá i podrobný rozbor sociologických, historických dalších souvislostí. Konkrétní kazuistiku z judikatury v práci diplomant předkládá také, k té ale, ač jinak obecně často vyslovené, vlastní kritické výhrady v zásadě nevznáší, v práci s ní jinak dále pracuje.

Vzhledem k primárně trestněprávnímu zaměření práce, by kvalitu práce zvýšila přeci jen větší pozornost věnovaná některým jejím termínům. S ohledem na význam a četnost využívaného termínu pohnutka, by bylo vhodné jej v práci vymezit, obdobně jako také úzce navazující termín společenská škodlivost. V konkrétních souvislostech lze poukázat na to, že přínosné by to bylo například v pasáži, kde diplomant uvádí ve vztahu k trestnému činu podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 odst. 1 tr. zákoníku, že jde o úmyslný trestný čin, u kterého lze nenávistnou pohnutku presumovat, protože chce-li pachatel svým jednáním podnítit nenávist vůči určité skupině, jistě jej k tomu vedou vlastní nenávistné pocity a pohnutka a jde o trestný čin z nenávisti z podstaty jednání, přičemž opačný závěr označuje za absurdní. K tomu je na místě doplnit, že pohnutka, případně motiv, nejsou obligatorními znaky skutkové podstaty trestného činu a nelze je směšovat s termínem úmyslného zavinění. S ohledem na zaměření práce i její zásadní teze se nabízejí situace, kdy pohnutka pro podněcování nenávisti bude například politická, populistická, či případně zrádná (snaha oslovit určitou skupinu adresátů, kteří na takové „nenávistné“ podněty slyší). V takovém případě pachatele nepohne k trestnému činu jeho vlastní nenávist k určité skupině osob, ani jí sám ostatně cítit vůbec nemusí, ale přesto půjde o zavinění ve formě úmyslu přímého (nikoliv však o pohnutku). Na to by logicky navazovaly i úvahy o společenské škodlivosti, což je opět značně problematický termín a podstata závěrů práce zní, že diplomant řadu postihovaných jednání nepovažuje za dostatečně společensky škodlivé (srovnej např. úvahy diplomanta na str. 72), aby si ve smyslu § 12 odst. 2 tr. zákoníku zasluhovalo trestněprávní postih. Ostatně ustanovení § 12 odst. 2 tr. zákoníku je samo o sobě velmi problematické a diplomant je v práci zcela ku prospěchu věci nenechal zcela bez povšimnutí, i když se zaměřil spíše (nikoliv výhradně) na rozměr zásady subsidiarity trestní represe vůči zákonodárci.

Přestože bych tedy ocenila ještě hlubší analýzu ve vztahu k řešení v rámci pozitivní trestněprávní úpravy, pro kterou lze nalézt v nauce dobré argumenty, celkově hodnotím kladně komplexní přístup diplomanta, udržení zcela v relevantních souvislostech, jasné vymezení zkoumané problematiky a (do jisté míry pro účely diplomové práce originálního) definování termínů a jejich definičních znaků. Ačkoliv diplomant práci zaměřil především do roviny *de lege ferenda* (kde v závěru činí i vlastní, konkrétně formulované návrhy) a širších souvislostí základních lidských práv, když mimo jiné podrobil vybrané skutkové podstaty obecně též testu proporcionality. Neopominul ani na konkrétní, problematiku vhodně dokreslující, kazuistiku vyšších obecných soudů. Navzdory široce pojatému přístupu přitom dodržel jednotící linii a vývoj textu, který tak přirozeně spěje ke své pointě a subjektivní závěry diplomanta jsou vždy odůvodněné. Z objektivně předložených poznatků pak vycházejí i jeho subjektivní vývody, které tak mohou sloužit jako dobrý podklad k diskusi o legitimitě trestněprávního postihu nenávistných slovních projevů.

Práce je tedy způsobitým a zdařilým podkladem k obhajobě.

5. Kritéria hodnocení práce

<p>Splnění cíle práce</p>	<p>Diplomant si za svůj cíl vytýčil podrobit současnou trestněprávní úpravu nenávisných projevů v ČR přezkumu z hlediska jejich oprávněnosti (legitimity), a to z pohledu v úvodu jasně vymezených otázek.</p> <p>Svého cíle diplomant dosáhl, způsob zpracování odpovídá vymezenému cíli, napříč prací poskytuje odpovědi na položené otázky s drobnou výhradou, že bylo-li jednou z výzkumných otázek, v čem je spatřována společenská škodlivost nenávisných slovních projevů, bylo by vhodné v práci blíže vymežit, jak je termín společenská škodlivost v trestním právu chápán.</p>
<p>Samostatnost při zpracování tématu včetně zhodnocení práce z hlediska plagiátorství</p>	<p>Práce sleduje jasně definovaný autorský záměr diplomanta, který je poměrně originální. Parafrázované či citované prameny jsou řádně odkazovány a jsou zasazeny do přirozeně se rozvíjejícího textu, ve kterém jsou autorem průběžně využívány k zaujímání vlastních závěrů, a to v rozsahu větším, než je u kvalifikačních prací běžné. Diplomant přitom projevoval zájem o problematiku i rozvíjející se přehled o ní také v rámci opakovaných konzultací v průběhu psaní práce. O jeho vlastní autorské roli tedy nemám důvod pochybovat a pochybnosti nevzbuzují ani výsledky automatizované kontroly na plagiáty, kterým byla práce podrobena.</p>
<p>Logická stavba práce</p>	<p>Velmi dobrá, text se přirozeně rozvíjí a navazuje, jednotlivá dílčí témata jsou přehledně dělena, přičemž v kompaktním textu mají své opodstatnění.</p>
<p>Práce se zdroji (využití cizojazyčných zdrojů) včetně citací</p>	<p>Diplomant využil odborné prameny, zdařile v plynulém textu, ve kterém v kompaktní a funkční celek zjištěné a řádně odkazované prameny spojil s vlastními hodnoceními. V práci vycházel i z vícero cizojazyčných pramenů. V rámci rozboru české právní úpravy, zejména pak vybraných skutkových podstat, mohly být zdroje využity více, případně se ke stěžejním, práci prostupujícím otázkám (hypertrofie trestní represe, zásada subsidiarity a další) nabízí i řada pramenů</p>

	dalších. Na druhou stranu oceňují, že bylo pracováno i s judikaturou českých soudů. V tomto směru jsou lépe využívány prameny zejména sociologické, teoreticko-právní, potažmo trestněprávní k problematice trestných činů z nenávisti.
Hloubka provedené analýzy (ve vztahu k tématu)	Diplomant k tématu přistoupil velmi ze široka, což ovšem jím vymezené výzkumné otázky vyžadují. V tomto směru se mu podařilo skloubit velice dobře komplexní rozsah zkoumaného problému, ke kterému rozhodně nepřistupoval nikterak povrchně. Z hlediska trestněprávního zaměření práce by její kvalitu zvýšilo ještě větší využití některých zásad trestního práva hmotného (viz např. otázka chybějícího vymezení termínu společenské škodlivosti a pohnutky.)
Úprava práce (text, grafy, tabulky)	Po formální stránce je práce přehledná, úprava jednotná a odpovídá doporučeným šablonám a kvalifikačním pracím tohoto typu. Grafů ani tabulek využito nebylo.
Jazyková a stylistická úroveň	Práce je psána čtivým, a přitom odborným jazykem. Finální redakce byla pečlivá a v práci v zásadě absentují překlepy aj. drobné nedostatky.

6. Připomínky a otázky k zodpovězení při obhajobě

Doporučení/nedoporučení práce k obhajobě	Doporučuji
Navržený klasifikační stupeň	V závislosti na průběhu obhajoby 2–1

Při obhajobě by se diplomant mohl vyjádřit k tomu, nakolik má aplikační praxe v rámci současné právní úpravy možnost korigovat trestněprávní postih nenávistných slovních projevů, které naplňují znaky některého z řešených trestných činů, jehož postih považuje obecně za zákonodárcem nepřiměřeně přísně nastavený?

Případně by mohl diplomant uvést, jak nahlíží na společenskou škodlivost jednání, která by naplňovala znaky některého z v práci řešených trestných činů (např. hanobení národa, rasy, etnické nebo jiné skupiny osob podle § 355 tr. zákoníku, nebo podněcování k nenávisti vůči skupině osob nebo k omezování jejich práv a svobod podle § 356 tr. zákoníku), ale nejsou vedeny předsudečně nenávistnou pohnutkou (přičemž si může vymyslet vlastní skutkový podklad pro takový čin)?

V Praze dne 10.9.2021

Simona Heranová
vedoucí diplomové práce